

АРХЕОЛОГІЧНІ ВІДКРИТТЯ У КИЄВІ 2002 РОКУ

Археологічні дослідження стародавнього Києва у ц.р. були зосереджені на території південно-східної частини колишнього “града” Володимира. По вул. Велика Житомирська, 2 були проведені розкопки всередині колишньої церкви Олександра Невського, побудованої наприкінці 1890-х рр., і на прилеглих до неї ділянках.

На глибині 0,5–1 м від сучасної поверхні були знайдені залишки двадцяти житлових і господарських будівель XI–XVIII ст. з супутніми виробами з глини, каменю, чорних та кольорових металів, скла, кісток і рогів тварин. Серед знахідок вирізняються свинцева висла печатка київського митрополита Іоана III (1090–1091), срібний позолочений перстень XII–XIII ст., а також унікальний кам’яний котел X ст. з залізною дужкою. За весь період археологічного вивчення не лише Києва, але й території Східної Європи такий цілісний виріб з каменю виявлено вперше. Місце виготовлення подібних кам’яних котлів – Норвегія. Окрім того, на дослідженій території знайдено 25 поховань християнського могильника XII ст. У деяких з них зафіксовані круглі мідні гудзики з петелькою, а також наявна плінфа (цегла) як під головою, так і в ногах померлих, що засвідчує їхню приналежність до монастирського кліру.

У північному притворі храму ХІХ ст. було знайдене підкурғанне поховання київського дружинника в зрубній гробниці 3 x 3,2 м. У процесі її дослідження на дні камери виявлено кістяк чоловіка віком 35–40 років завдовжки 1,75 м. Одяг не зберігся. Скелет похованого лежав на дерев'яних ношах, накритих зверху шкірою, залишки якої були зафіксовані. Вище голови похованого знаходились залишки колчана, в якому містилося 26 залізних ромбоподібних наконечників стріл. У верхній частині колчана виявлено бронзову литу накладку від його кришки, прикрашену рослинним орнаментом. Уздовж правого стегна лежав меч довжиною 94 см із залишками на ньому дерев'яних піхов, обшитих шкірою. На кінці піхов меча – литий двосторонній наконечник з мідного сплаву із зображенням на обох боках птаха (сокола?), що падає з небес. Поряд з мечем знайдена відлита з бронзи пряжка від його портупейі з виконаним у техніці пуансон зображенням симаргла. Зліва від кістяка воїна виявлено п'ять залізних обручів та залізна дужка з вушками від дерев'яного відра. Вище залишків відра лежали дві округлі ажурні срібні намистини, – ймовірно, деталі верхнього одягу похованого (корзна?). Поблизу тазових кісток знайдено залізний ніж із зотлілою дерев'яною ручкою і кам'яний брусок для загострення ножа чи стріл з отвором. Тут же виявлено залишки шкіряного гаманця з срібними бляшками різноманітної конфігурації, прикрашеними рослинним орнаментом. У гаманці знаходилися чотири мідні литі херсоно-візантійські монети з погрудним зображенням візантійських імператорів. Найраніша з них належала Льву VI (886–912), а найпізніша, карбована у 920 р., – Константинові VII Багрянородному (Порфірогенету) (913–959). Супутній поховальний інвентар свідчить про належність воїна до вищого князівського дружинного стану приблизно першої чверті Х ст.

Ще одне цікаве поховання цього ж часу було знайдене в західному притворі церкви ХІХ ст. Це підкурғанне поховання знатної киянки в ґрунтовій могилі, пограбоване в давньоруський час. З інвентаря похованої збереглося дві срібні лунниці, орнаментовані зерню, позолочений гудзик з петелькою, набір скляних пастових і кришталевої намистин, а також залізний ніж, знайдений біля правого стегна небіжчиці.

Не менш цікавою знахідкою є й підземна споруда господарського призначення – льох ХІІ–ХІІІ ст., який не має аналогів у Києві за весь час археологічного дослідження міста. Льох, викопаний у лесі на глибину 3 м, у плані був хресто-подібною будівлею, яка мала головний коридор довжиною 8 м і два бокових відгалуження по 4 м завдовжки. У південному відділенні льоху знаходилася зернова яма глибиною 3,1 м (могла вмістити декілька тон зерна). Під час дослідження льоху виявлено розвали великих корчаг, фрагменти амфор, горщиків, декілька світильників, цілий ряд предметів культового призначення: візантійська стеатитова іконка, бронзовий хрест з розп'яттям та ін.

Але найунікальнішою знахідкою є скарб золотих жіночих прикрас ХІІ ст., який був знайдений у льоху за залишками одного з дерев'яних стовпів, до яких кріпилися двері, що розділяли підземне приміщення на дві частини. До скарбу входили: колт, рясна, очілля й два золотих ланцюжки. Найзначнішою прикрасою є колт з багатопроменевою оправою та вставними черненими щитками, на одному з яких вигравіювано два птахи, а на іншому – композицію із розетки і стилізованих рогів.

Набір рясен (намиста) представлений 19 квадрифолійними бляшками, орнаментованими з лицевого боку емалевими зображеннями.

Окрім того, до скарбу входило 13 дугоподібних пластин від очілля головного убору, покритих черню, а також два ланцюги, котрі склалися з невеликих пластин завширшки 0,8 см. Кожен ланцюг налічував 167 ланок. Скарб був схований, ймовірно, у 1240 р., коли монголо-татари захопили Київ.

Таким чином, матеріали, отримані в результаті археологічних досліджень Києва 2002 року, є унікальними й безцінними для вивчення історичної топографії, некрополя міста X ст., історії київського ювелірного ремесла XII–XIII ст., історико-культурних та економічних зв'язків стародавньої столиці Київської Русі.

*Іван Мовчан, Володимир Гончар,
Михайло Ієвлев (Київ)*